

TEMA: Fællesskabets paradoks mellem individ og gruppe

VENSKAB

Interview med psykolog Mette Thingstrup
af Vibeke Holk

Der synes at være en strømning i psykologien, ikke mindst under psykologiprofessor Svend Brinkmanns banner, som grundlæggende opfordrer til at få fokus væk fra egen navle og ud på fællesskabet som det sted, vi som individer i både logisk og praktisk forstand bliver til. Fællesskab bliver kædet sammen med lykke, fysisk sundhed og gode værdier om uselviskhed, og det kan næsten se ud som om, der bliver set ned på "det individualistiske menneske" som et, der tror, det kun gælder om at realisere og optimere sig selv og bruge det meste af dagen på at mærke efter i maven.

Man kan let komme til at romantisere over fællesskaber i en tid, hvor vi ikke får dem forærende, men i højere grad skal arbejde for dem. En familie er i dag ikke nødvendigvis en familie for altid, og hvor mange af os har eksempelvis et fællesskab med den by, vi er vokset op i?

Lige så let kan man komme til at glemme at værdsætte de muligheder for at vælge frit som individer, som vi får forærende i dag. Vi har økonomisk og moralsk frihed – som formentlig aldrig før – til eksempelvis at flytte fra hjembyen, uddanne os efter eget hoved og ikke familiens behov eller tradition, bo alene, få børn alene, blive skilt, hvis vi ønsker det. Mulighederne for at udfolde sig og træffe valg som et individ er historiske.

Fællesskaber er unægteligt gode og sundhedsfremmende på en række parametre, eksempelvis levetid, men de kan også kvæle, nivellere og for-dumme. På samme måde repræsenterer individualitet frihed og en grundlæggende lov til at være, som man er, men samtidig en slagside i form af eksempelvis ensomhed og en usund selvoptagethed i overbevisningen om, at man selv bærer det fulde ansvar for, hvordan livet udspiller sig.

Den nævnte fællesskabsstrømning i psykologien opfatter jeg som romantisk og som en antitese, der er omtrent ligeså ubalanceret som idéen om, at individet i et og alt er sin egen lykkes smed. Derfor skal det ikke handle om en nostalgisk betragtning af fællesskaber som noget, vi skal genvinde i en tid, hvor vi er blevet for optaget af os selv, selvom det muligvis ville være i tidens ånd. Det synes mere interessant at udforske, hvordan fællesskab og individualitet som lige legitime menneskelige behov kan eksistere samtidig, uanset deres modsatrettedhed, og balanceres i relationer.

Den type paradokser inden for fællesskabet som socialt fænomen er noget, erhvervspsykologen Mette Thingstrup har beskæftiget sig indgående med. Til vores held ville Mette gerne deltage i et interview om netop det på en regnvejrsdag i november i en af Københavns mest befærdede gader, hvor hun har kontor.

Fællesskab synes fra start at have været et nøgleord for Mette Thingstrup, som er vokset op ved den jyske vestkyst sam-

men med sin familie i flere generationer. De boede på samme vej i tilstødende husnumre. "Der kan være langt mellem husnumrene ude på landet", skynder Mette sig at minde om. Så det var altså ikke på den måde et familiekollektiv, men der var ofte fælles aftensmad, og familien delte hverdagen i mange henseender.

Senere har Mette boet i bofællesskaber ad flere omgange som studerende, og den faglige interesse på psykologistudiet landede også hurtigt på fællesskaber.

"Som psykologer har vi primært individet som genstandsfelt, men det, jeg synes er interessant inden for psykologien er det relationelle og det socialpsykologiske. Det er i samspillet med andre, vores personlighed og individualitet kommer frem. Vi bliver til nogen i mødet med andre"

Senere hen er en del af hendes professionelle arbejde gået med at facilitere og opbygge fællesskaber, blandt andet moderne bofællesskaber i samarbejde med diverse byggeselskaber og med Lajboschitz-familien (grundlægger af butikskæden Tiger), som har etableret et privat bofællesskab til familien samt fællesskabet omkring Absalon. Absalon er en kirke i København, der er omdannet til et moderne folkehus for byen med fællesspisning og andre aktiviteter ud fra et ønske om at skabe relationer mellem mennesker. Nåja, og så var der tiden som daglig leder og underviser på en skandinavisk højskole på Zanzibar, som gav konkret erfaring med, hvad fællesskaber kan, og som Mette i dag driver videre for voksne med Zanzibar Sommerhøjskole. Eksempelvis havde en af eleverne et alkoholproblem i begyndelsen af et højskoleophold, men blomstrede op i fællesskabet og fik løst en stor del af problemet. Mette fremhæver det som et eksempel på, at selvom vi på mange måder kan klare os selv i kraft af vores velfærdssamfund, er dette ikke ensbetydende med, at vi ikke har brug for hinanden.

”Du spørger, om vi i dag romantiserer over fællesskabet, og ja, det gør vi blandt andet fordi vi har været i en mere individualistisk tid, hvor vi lidt har glemt værdien af at fællesskabet og at være der for andre. Derfor romantiserer vi nu det vi i længere tid har vendt ryggen til, fællesskabet. Men fællesskab er fuld af paradokser, og det kan være besværligt at indgå i et fællesskab. Når et fællesskab eksempelvis skal etableres, opstår der indledningsvis ofte et ønske om at blive til et ”vi”. Medlemmerne forsøger at finde fællesnævner, ligheder og at være i harmoni. Gruppen vægtes, og man forstærker det, gruppen har til fælles, mens der ses mere igennem fingre med forskellighederne. Det kan opleves som et næsten manisk kollektivt gear, hvor energien er høj, og glæden over samhørigheden er i højsæde. Det kan ske i en sådan grad, at medlemmerne opluges i gruppen i en form for indledende forelskelsesfase. Men denne fase kan blive kort, hvis man ikke giver plads til de individuelle behov og forskelligheder. Udfordringen er dog, at den, der bringer egne behov op først og vedkender sig at være et individ, typisk vil blive opfattet som en lyseslukker. Nu havde vi det lige så godt sammen, og så er der en, der ikke udviser tilstrækkelig dedikation til gruppen. Derfor kan det være ganske svært at være det første individ, der italesætter egne behov og ødelægger fællesskabsidyllen.”

Mette forklarer videre, at hvis et fællesskab skal kunne bestå, må vi få øje på den gensidige forbundethed, der er mellem individet og gruppen. I ethvert fællesskab søger individet både det sociale, at høre til, at være forbundet og blive spejlet, men samtidig at fastholde sin autonomi og være et selvstændigt individ. Der er på den måde kontrastfyldte behov forbundet med at indgå i et fællesskab.

Med et konkret eksempel har Mette været med til at opbygge et bofællesskab i Lejre, som åbner i 2020. Det består af 28 boliger på tværs af generationer og udspringer af et ønske om mere fællesskab i hverdagen og hjælp til det praktiske. I en række indledende workshops var der stor begejstring og ønske om at søge ind i fællesskabet, men undervejs valgte flere familier bofællesskabet fra i takt med, at de opdagede, hvor meget fællesskabet vil komme til at bestemme og tælle over individuelle ønsker. De modsatrettede behov for fællesskab og individualitet manifesterede sig og betød, at nogle af deltagerne valgte at prioritere anderledes og blive i processen, mens andre valgte at træde ud af fællesskabet. Det kan være svært at balancere og få taget hensyn til begge poler samtidig, altså lægge sig selv til side og prioritere det fælles bedste og samtidig stå ved sig selv og vide, hvilke behov der er afgørende for en selv at få opfyldt.

Hvornår falder et fællesskab sammen – kan man identificere et generelt tipping point? Mette siger med et smil, at man nok ikke kan opregne, at præcis 57 pct. bøv! betyder, at fællesskabet falder sammen. Men efter at have gennemført kvalitative

interview i tolv bofællesskaber rundt i Danmark for netop at undersøge, hvad der skaber konflikt, og hvad der skaber bæredygtige fællesskaber, synes der at tegne sig et billede. En del af fællesskabets bæredygtighed afhænger af forståelsen af dets dynamik, herunder at der vil opstå konflikter undervejs. Det er ikke, fordi vi er et problem, at vi har en konflikt. Det er fordi dynamikken i et fællesskab gør, at der løbende vil være paradokser, der måske skal justeres. Eller fordi vi her står på noget, der er meget vigtigt for mig og ikke for dig.

”Så hvornår er der et tipping point... Det er der i særdeleshed, når vi ikke har noget at være fælles om længere. Altså når det fælles tredje, der bandt os sammen forsvinder. Så bliver det i stedet relationen, vi er fælles om, hvormed det begynder det at fylde om jeg kan lide dig eller ej. Hvorimod, bør vi et sted, hvor vi er fælles om at få det her til at fungere, og jeg kan se dine kompetencer bidrage ind i fællesskabet, så er jeg knap så interesseret i relationen, men mere interesseret i, at vi begge er medlemmer, der bidrager til det her fællesskab og har det samme for øje. Det er også det, man ser på en arbejdsplads. Man skal ikke altid prøve på at få folk til at kunne lide hinanden, men snarere skabe en ramme, hvor folk kan bidrage ind i en fælles opgave. Et fællesskab er på den måde noget andet end et venskab, som handler om relationen”

Dynamikken mellem individ og gruppe er ifølge Mette Thingstrup blot et af en række paradokser, der er forbundet med fællesskab, og som man skal arbejde sig gennem, hvis fællesskabet skal bestå. Eksempelvis ses også et paradoks i fællesskabets behov for på den ene side at lukke sig om sig selv og afgrænse sig fra omverden om en fælles sag eller andet, og på den anden side være åben for input, nye medlemmer mv. fra omverden. Fællesskabets bæredygtighed afhænger også af blandt andet den balance.

Generelt opregner Mette tre punkter, som er essentielle på tværs af paradokser for et fællesskabs beståen:

* Fællesskab er en kontinuerlig proces og udvikler sig over tid. Det kræver, at vi løbende gør fællesskabet til genstand for diskussion og tager aktivt stilling til, hvordan fællesskabet er ved at udvikle sig, og hvad vi er fælles om.

* Der er en indbygget dynamik og modsatrettede krav i et fællesskab, som gør, at vi ikke en gang for alle er lykkedes, men snarere løbende vil udvikle os. For at fællesskabet kan bestå over tid, må vi løbende kunne tale om og tænke ind i disse paradokser og vurdere, hvad der skal vægtes hvornår.

* Fællesskaber er ikke per se positive, så alle skal gøre en indsats – hver især og sammen – for at det kan blive ved med at eksistere. Fællesskabet skal give plads til individet, og individet skal forpligte sig på fællesskabet.

”Der er en god tendens i gang i samfundet, men vi må ikke romantisere fællesskaber så meget, at det alt sammen skal blive fælles igen, for det er ikke et enten-eller, snarere et både-og.”